ROZDÍLY V SUBJEKTIVNĚ VNÍMANÉ PROFESNÍ PŘIPRAVENOSTI ŽÁKŮ STŘEDNÍCH ODBORNÝCH ŠKOL VE VZTAHU K OBORU VZDĚLÁVÁNÍ

DIFFERENCES IN PERCEIVED PROFESSIONAL READINESS OF UPPER VOCATIONAL SCHOOL STUDENTS ACCORDING TO THE FIELD OF STUDY

Jiří Votava[1]

[1] Institut vzdělávání a poradenství, Česká zemědělská univerzita v Praze

Abstrakt

Přibližně dvě třetiny žáků českých středních škol vstupují do odborného vzdělávání. Může se zdát, že již nepotřebují další podporu při plánování budoucí kariérové dráhy. Ukazuje se však, že proces formování profesní identity není na stejné úrovni. Předložená publikace odpovídá na otázku, jak žáci sami hodnotí svou profesní připravenost, v jakých oblastech se potřebují dále rozvíjet a jakou podporu očekávají. Tyto výstupy jsou porovnány s ohledem na vybrané obory vzdělávání, aby bylo možné navrhnout specifická opatření v rámci vzdělávání a poradenství.

Klíčová slova: *profesní připravenost, kariérové poradenství, odborné vzdělávání*

Abstract

Two thirds of Czech upper secondary school students enter vocational education. They may not seem to need further support in planning their future careers. However, it turns out that the process of formation of their professional identity reaches varying levels. The presented publication answers the question how these students assess their professional readiness, in which areas they need to develop more, and what support they expect. These outputs are compared concerning selected fields of training to propose specific measures in education and counseling.

Keywords: *Professional readiness, career guidance, vocational education*

1 Úvod

Odborná příprava bývá v českém vzdělávacím systému zahájena velmi brzy, konkrétně s nástupem významné části školní populace do odborných škol. V koncepčních i kurikulárních dokumentech je zmíněno, že také v odborném školství musí být součástí výuky kariérové poradenství a další příprava na profesní život, například v rámci výuky průřezového tématu člověk a svět práce. Je však otázka, zda současná opatření a přístupy ve vzdělávacích institucích dokáží naplnit specifické potřeby žáků jak z hlediska úrovně jejich profesní připravenosti, tak i s ohledem na zvláštnosti jednotlivých skupin oborů.

2 Teorie

Kariérový vývoj představuje komplexní fenomén, který spojuje celkovou konstituci psychologických, sociálních, vzdělávacích, ekonomických a dalších faktorů, které společně definují povahu a význam práce v průběhu celého života (Patton, McMahon, 2014; Zunker 2012). K důležitým složkám kariérového vývoje patří například sebepoznání, poznání profesních požadavků, volba profese a dovednosti řízení vlastní kariéry (Savickas 2009). Jiní autoři uvádějí navíc rozvoj zájmů, vlastní dosažené výsledky a zkušenosti ve vzdělávání a subjektivní spokojenost s profesní přípravou (Lent, Brown, 2013; Lent, Brown, 2019). Právě subjektivně vnímaná komponenta, například důvěra ve vlastní schopnost vykonávat zvolenou profesi, sebehodnocení dílčích dovedností nebo celkové odhodlání do profese nastoupit, souhrnně označujeme jako subjektivně vnímanou profesní připravenost a dále sledujeme v rámci empirického šetření. Poznatků v této oblasti nabízí pedagogický výzkum dostatek, v domácím i zahraničním kontextu však chybí bližší analýza rozdílů připravenosti vzhledem k oboru vzdělání, respektive k budoucímu uplatnění. Cílem studie bylo ověřit existenci případných rozdílů v profesním vývoji mezi žáky z různých skupin oborů tak, aby bylo možné v poradenské praxi reagovat na míru potřebám cílové skupiny.

3 Metodologie výzkumu

Výsledky prezentované v tomto příspěvku jsou dílčím výstupem dotazníkového šetření provedeného v letech 2019 a 2020 (N = 1809) mezi žáky českých

středních odborných škol na základě nepravděpodobnostního kvótního výběru, přičemž základní kategorie tvořily skupiny oborů, stupeň vzdělání, region (kraj) a pohlaví respondentů. Subjektivně vnímaná profesní připravenost byla operacionalizovaná na základě třísložkového modelu, do kterého bylo zahrnuto sebehodnocení vymezených oblastí dovedností, odhodlání se profesi dále věnovat a celková spokojenost s přínosem školního vzdělávání pro budoucí kariéru.

4 Výsledky

Při zpracování dílčích výstupů byla pozornost především věnována rozdílu v subjektivně vnímané profesní připravenosti žáků ve vybraných oborech vzdělávání. Konkrétně se ukázaly rozdíly mezi žáky v oborech s maturitní zkouškou a v oborech s výučním listem, kteří vykazovali nižší míru jistoty a nižší sebehodnocení vybraných dovedností. Byl také patrný rozdíl mezi jednotlivými obory vzdělání (například mezi obory zemědělskými, technickými a ekonomickými) s tím, že bylo identifikováno několik dílčích typů respondentů s ohledem na jejich celkovou jistotu ohledně budoucího uplatnění ve zvolené profesi na jedné straně a se zřetelem na sebehodnocení dílčích dovedností na straně druhé.

5 Závěry a diskuse

Výsledky šetření ukazují na potřebu rozvíjet kariérové poradenství a to specificky vzhledem ke konkrétní cílové skupině. Profesní volba, kterou žáci učinili při vstupu na střední školu, není konečnou fází jejich kariérového vývoje a procesu profesního zrání (připravenosti). Kariérové poradenství by mělo reagovat na potřeby žáků specificky podle oblastí jejich sebehodnocení, zejména pokud jde o dílčí obecné dovednosti, profesní dovednosti, schopnost řídit vlastní kariéru a přechod na trh práce. Součástí příspěvku budou také konkrétní doporučení v této oblasti.

Poděkování

Článek podpořen z projektu Návrh a implementace konceptu a metodiky „career learning“ v odborném vzdělávání, Technologická agentura ČR, TL02000256.

6 Literatura

Lent R. W. & Brown S.D. (2013). Social cognitive model of career self-management: Toward a unifying view of adaptive career behavior across the life span. *Journal of Counseling Psychology*, *60*(4), 557–568. doi: 10.1037/a0033446

Lent R. W. & Brown S.D. (2019). Social cognitive career theory at 25: Empirical status of the interest, choice, and performance models. *Journal of Vocational Behavior*, *115*, No. 103316. doi:10.1016/j.jvb.2019. 06. 004

Patton W. & McMahon M. (2014). *Career Development & Systems Theory. Connecting Theory and Practice.* Rotterdam: Sense Publisher. doi: 10.1007/978-94-6209-635-6

Savickas M. L., Nota L., Rossierc J. & Dauwalder J. P., Duarte M. E., Guichard J., Soresi S., Van Esbroeck R., Van Vianen A. E. M. (2009). Life designing: A paradigm for career construction in the 21st century. *Journal of Vocational Behavior*, *75*(3), 239–250. doi: 10.1016/j.jvb.2009. 04. 004

Zunker V. G. (2012). *Career Counseling: A Holistic Approach* (8th ed.). Nashville, United States: Cengage Learning.